
Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine
Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине
Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina
Drugi međunarodni kolokvijum
„BIODIVERZITET – TEORIJSKI I PRAKTIČNI ASPEKTI“
Second International Colloquium
„BIODIVERSITY – THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS“
3. 12. 2010, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
Posebna izdanja/Special Editions CXLVIII
Odjeljenje prirodnih i matematičkih nauka
Department of Natural Sciences and Mathematics
Zbornik radova/Proceedings 22, 333-347.

ISBN: 978-9958-501-80-7

2012

DOI: 10.5644/proc.bd-01.20

DOSTIGNUĆA 2010 - INTERNACIONALNE GODINE BIODIVERZITETA

ACHIEVEMENTS OF 2010 – THE INTERNATIONAL YEAR OF
BIODIVERSITY

Senka BARUDANOVIĆ

Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Sarajevu,
Sarajevo, Bosna i Hercegovina
e-mail: sebarudanovic@gmail.com

SAŽETAK

Na Plenarnom zasjedanju održanom 20. decembra 2006, Generalna skupština Ujedinjenih nacija je usvojila Rezoluciju 61/203 kojom se 2010 proglašava Godinom biodiverziteta. Osnova za donošenje ovakve odluke su rezultati Milenijske procjene stanja biodiverziteta, kontinuirani gubitak staništa i takav intenzitet direktnih i indirektnih pritisaka na biodiverzitet, kakav do sada nije postojao u ljudskoj historiji.

Sve zemlje svijeta su pozvane da organizuju državne komitete, pod čijim nadzorom će provesti aktivnosti vezane za Internacionalnu godinu biodiverziteta u vlastitim okvirima, kao dio njihovih obaveza vezanih za implementaciju Konvencije o biodiverzitetu.

Za Konvenciju o biodiverzitetu, koju danas čine 193 zemlje svijeta, 2010. godina predstavlja prekretnicu.

Na Samitu o zemlji u Johaneshburgu, održanom 2002, zemlje svijeta su se opredijelile da kroz Ciljeve 2010. ostvare značajno smanjenje gubitka

biodiverziteta planete. Ciljevi 2010. nisu ispunili svoju funkciju. Gubitak biodiverziteta nije značajno smanjen.

Idući prema 2010-toj godini, Konvencija o biodiverzitetu je uložila ogromne napore u pripremu novog Strateškog plana. Strateškim planom, upravo usvojenim na COP 10 u Japanu, zemlje svijeta su se opredijelile za drugačije, realne ciljeve, kojima u narednoj dekadi može biti zaustavljen gubitak biodiverziteta. Uspostavom i realizacijom vlastitih ciljeva, koji će korespondirati sa globalnim ciljevima novog Strateškog plana, svaka zemlja Konvencije će učiniti napore da zaustavi gubitak biodiverziteta nad kojim ima suverena prava. Prvi od 20 novih ciljeva jest: ljudi poznaju vrijednosti biodiverziteta, načine njegovog očuvanja i načine održive upotrebe.

Bosna i Hercegovina je zemlja koja raspolaže izuzetnim vrijednostima biodiverziteta. Međutim, pritisci na BH biodiverzitet danas nisu pod kontrolom. Nedostaci instrumenata i mehanizama politike održivog upravljanja bh. prirodom imaju za posljedicu gubitke biodiverziteta, a time i gubitak kvaliteta življenja na ovom prostoru.

Konvencija o biodiverzitetu pokušava na globalnoj skali otvoriti prostor za civilizacijski zaokret u odnosu prema prirodi. COP 10 u Japanu već ima status historijske konferencije, koji je, pored Strateškog plana za novu dekadu, postigao i donošenjem Nagoya protokola o pristupu genetičkim resursima i poštenoj podjeli dobiti od njihovog korištenja.

Ključne riječi: *Konvencija, biodiverzitet, Strateški plan, ciljevi*

ABSTRACT

On the Plenary session held on December 20, 2006, United Nations General Assembly adopted Resolution 61/203, declaring 2010 as the International year of biodiversity. The basis for making such decisions is the result of the Millennium Ecosystem Assessment, the continuous loss of habitat and such a level of direct and indirect pressures on biodiversity, as it has never existed in human history. All countries were invited to organize national committees, under whose supervision will conduct activities related to the International Year of Biodiversity in its own terms, as part of their obligations related to the implementation of the Convention on Biological Diversity. For the Convention on Biological Diversity (which today consists of 193 countries), 2010 year represents a turning point. At the World summit in Johannesburg (2002), countries have committed to the Targets 2010, to achieve a significant reduction in the planet's loss of biodiversity.

Targets 2010 did not fulfill its function. Loss of biodiversity is not significantly reduced. Towards 2010, the Convention on Biological Diversity has made enormous efforts in preparing a new Strategic Plan. Adopting the new Strategic Plan at COP 10 in Japan, countries have opted for different, realistic goals, to stop the loss of biodiversity in the coming decade. The establishment and implementation

of their own goals, which will correspond with the global objectives of the new Strategic plan, each country of the Convention, will make efforts to halt the loss of biodiversity under their sovereign rights. The first of 20 new targets is: people are aware of the values of biodiversity and the steps they can take to conserve and use it sustainably.

Bosnia and Herzegovina is a country that has exceptional biodiversity values. However, pressures on biodiversity in BiH are still out of control. Lack of policy instruments and mechanisms for sustainable management of BiH nature have resulted in losses of biodiversity, and thus in the loss of quality of life in these areas.

Convention on Biological Diversity is endeavoring to open space for shift in relation to nature on a global scale. COP 10 in Japan has already the status of the historic conference, which, in addition to the strategic plan for the new decade, is achieved by adoption of the Nagoya protocol on access to genetic resources and a fair sharing of the profit from their use.

Keywords: *Convention, biodiversity, Strategic plan, targets*

UVOD

Konvencija o biodiverzitetu je multilateralni okolinski sporazum UN-a, koji danas okuplja 193 zemlje svijeta ujedinjene u rješavanju životnog problema svih ljudi svijeta – problema promjene kvaliteta žive prirode.

Kao jedna od tri konvencije otvorene za pristup na Samitu o zemlji, održanom u Rio de Žaneiru, 1992, UN Konvencija o biodiverzitetu predstavlja najznačajniji globalni mehanizam za održivo upravljanje i očuvanje funkcija biološke raznolikosti, odnosno prirode uopšte.

Tokom oktobra 2010. godine, u Nagoji (Japan) održana je Deseta Konferencija zemalja Konvencije o biodiverzitetu (COP 10). Konferencija je postigla historijski uspjeh donošenjem paketa strateških dokumenata, čija implementacija treba da stvori uslove za rješavanje globalnog problema današnjice – problema gubitka biodiverziteta.

Gubitak biodiverziteta se očituje na svakom nivou – genetičkom, specijskom i ekosistemskom. Ovaj problem se ne može shvatiti samo kao izumiranje pojedinih vrsta. Problem gubitka biodiverziteta je mnogo dublji: zajedno sa iščezavanjem vrsta iz ekosistema (u kojima su ugrožene vrste činile dio strukture), nestaju i funkcije koje su one obavljale. Na taj način globalno i rapidno opada funkcionalnost ekosistema i održivost planete Zemlje.

Sa druge strane, sve je manje područja na kojima stepen ljudskih uticaja još uvijek dozvoljava opstanak prirodnih ekosistema. Svakodnevno, čovjek pretvara neki novi dio prirodnih područja u antropogene (urbane, ruralne, poljoprivredne, industrijske, energetske, komunikacione i druge) sisteme i na taj način smanjuje areal prirode uopšte.

Zbog toga, tri cilja Konvencije (1. očuvanje biodiverziteta; 2. održiva upotreba biodiverziteta i 3. fer podjela sredstava od korištenja genetičkih resursa) postaju svakim danom sve značajniji za opstanak i planete i čovjeka. Istovremeno, dostizanje ova tri cilja svakodnevno, uporedo sa zahtjevima razvoja pojedinih zemalja, postaje sve teže i upitnije. Iako se može činiti da rad ovakvih multilateralnih tijela ne dotiče previše našu svakodnevnicu, treba biti svjestan da se danas sudbina svakog čovjeka, lokalne zajednice, države i cijelih regiona sve više rješava na globalnom nivou, u pregovorima koji se odvijaju tokom rada ovih tijela. Jer, kao i u svim ostalim pitanjima međunarodne saradnje i politike, tako se i u oblasti očuvanja i održive upotrebe prirodnih resursa ključni problemi rješavaju kroz pregovore o raspodjeli sredstava, te o prenosu znanja, iskustava i tehnologija između razvijenog i nerazvijenog dijela svijeta.

Bosna i Hercegovina, kao jedna u grupi zemalja sa ekonomijom u tranziciji, ima specifično mjesto i zahtjeve u ovakvim multilateralnim pregovorima.

S obzirom na vrstu i intenzitet pritisaka na biodiverzitet, našu zemlju trenutno karakteriše visok stepen degradacije prirodnih ekosistema, koji potiče od slabo regulisanog odnosa prema prirodi u procesu prelaska društvenog u privatni kapital. S druge strane, Bosna i Hercegovina je zemlja izuzetno visokih vrijednosti prirode, koja je dobrim dijelom očuvana u svom izvornom obliku (Redžić et al., 2008).

Ratifikacijom Konvencije o biodiverzitetu stvorena je obaveza naše zemlje da implementira odluke Konvencije. Postojeći mehanizmi za njihovu implementaciju kod nas nisu zadovoljavajući. S obzirom na to da Konvencija ima zadatak da zemljama olakša dostizanje tri navedena cilja, naša situacija predstavlja samo jedan razlog više za aktivnije i efikasnije uključivanje u rad ovog globalnog tijela.

Na dnevnom redu Konferencije u Nagoji nalazio se niz pitanja vezanih za pojedine programe rada Konvencije. Programi rada Konvencije su, na primjer, biodiverzitet kopnenih voda, biodiverzitet morskih ekosistema, sušnih područja, planina, biodiverzitet šuma, te mnoge druge „cross-cutting“ oblasti, kao što su klimatske promjene, invazivne vrste, zaštićena područja, inicijative za saradnju i prenos tehnologija i drugo.

Međutim, tokom Konferencije su prvenstveno rješavana strateška pitanja Konvencije, obuhvaćena kroz Višegodišnji program rada, te pitanja vezana za financiranje zaštite biodiverziteta, odnosno implementaciju Konvencije o biodiverzitetu uopšte.

Na COP-u 10 je usvojeno 47 odluka. Najveća pažnja posvećena je donošenju sljedećih odluka:

- Strateški plan Konvencije za period 2011–2020;
- Protokol o pristupu genetičkim resursima i poštenoj podjeli dobiti od njihovog korištenja, (kojim konačno postaje operativan i treći cilj Konvencije);
- Strategija za mobilizaciju sredstava.

Strateški plan CBD-a 2011–2020 predstavlja okvir svih akcija (programa, projekata koji će biti finansirani, zakona na nacionalnom nivou, pravaca saradnje među državama itd.) za navedeni period. **S obzirom na intenzitet pritisaka na prirodu planete, smatra se da narednih deset godina predstavlja ključni period za budućnost svijeta: pravac koji odaberemo u ovom periodu vodi ili prema restauraciji prirode ili prema njenoj krajnjoj degradaciji. Stoga je Strateški plan Konvencije od izuzetnog značaja za daleko duži period i treba mu pristupiti sa svom mogućom ozbiljnošću i generacijskom odgovornošću.**

Protokol o pristupu genetičkim resursima i poštenoj podjeli dobiti koja nastaje njihovim korištenjem predstavlja civilizacijski korak naprijed. Historijat korištenja genetičkih resursa izvan zemlje njihovog porijekla seže daleko u prošle milenije. Savremeno doba karakterišu novi oblici eksploatacije genetičkih resursa, i to najviše za potrebe farmaceutske i prehrambene inustrije, ali također kroz različite biotehnologije i razvoj nauke kao baze napretka svakog društva. ABS protokol podrazumijeva korištenje genetičkih resursa samo pod zajednički dogovorenim uslovima između dvije zemlje, na osnovu prethodno utvrđenih informacija i dogovora.

Usvajanje protokola je već deceniju izazivalo kamen spoticanja u ostvarenju ciljeva Konvencije, s obzirom na prepoznatljive implikacije na ekonomsku sliku svijeta. Stoga je postizanje ovog dogovora izvanredan indikator pozitivnog stanja civilizacijske svijesti i rastuće potrebe za demokratizacijom ljudskog društva.

Dostizanje ciljeva Strateškog plana, uključujući i ABS protokol, nije moguće bez mobilizacije sredstava na internacionalnom i nacionalnom nivou. Zbog toga su sve nerazvijene zemlje svijeta, zemlje u razvoju i zemlje sa ekonomijama u tranziciji insistirale na donošenju ovakve strategije.

Zbog uzajamne povezanosti i zavisnosti ova tri mehanizma, na COP 10 u Japanu je donesen paket odluka, koji se već danas smatra historijskim.

Bosna i Hercegovina je pristupila Konvenciji o biodiverzitetu 2002. godine. U periodu od 2005. godine do sada, BiH je podnijela četiri izvještaja Konvenciji. Daleko veći značaj od pripreme izvještaja, koji su, zajedno sa izvještajima ostalih zemalja svijeta, poslužili za pripremu globalnih analiza i trendova, za nas ima činjenica da je BiH identifikovala vlastitu Strategiju sa akcionim planom za zaštitu biološke i pejzažne raznolikosti Bosne i Hercegovine (NBSAP BiH).

ZNAČAJNE ODLUKE 2010. GODINE

Strateško djelovanje Konvencije o biodiverzitetu

Na Samitu Rio+10, održanom u Johaneshburgu 2002, identifikovani su Ciljevi 2010, kojima se do ove, Internacionalne godine biodiverziteta, nastojalo postići značajno smanjenje gubitka biodiverziteta.

Na osnovu izvršenih globalnih analiza tokom posljednjih godina, postalo je jasno da Ciljevi 2010. nisu dostignuti.

U vremenu između COP 9 i COP 10, intenzivno je pripreman novi Strateški plan Konvencije. Plan podrazumijeva uspostavu globalnih ciljeva u takvom okviru, kakav će biti dovoljno širok za identifikaciju i ostvarenje nacionalnih ciljeva u svim zemljama Konvencije, koje su na različitom stepenu ekonomskog i socijalnog razvoja.

Diskusije o viziji, misiji, strateškim golovima i ciljevima su trajale vrlo dugo prije, te tokom COP 10. Problem pri identifikaciji ciljeva su predstavljale, prije svega, sljedeće teme: površina zaštićenih područja, mobilizacija sredstava za dostizanje ciljeva Strateškog plana i pokretanje ABS protokola.

Strateški plan Konvencije, finalno definisan u Nagoji, sadrži 20 ciljeva identifikovanih na globalnom nivou. Njihovo dostizanje može spriječiti gubitak biodiverziteta izazvan direktnim i indirektnim pritiscima. Za razliku od Ciljeva 2010, identifikovanih 2002. godine, ciljevi novog Strateškog plana su realni i ostvarivi. Ovaj put, tokom uspostave Strateškog plana za narednih deset godina, posebno je naglašeno nastojanje da globalni ciljevi budu ostvarivi kroz nacionalne ciljeve i programe.

Kroz ciljeve novog Strateškog plana su, prije svega, adresirane direktne prijetnje biodiverzitetu, identifikovane kroz Millenium Ecosystem Assessment (2006), kao što su: konverzija staništa, invazivne vrste, prekomjerna eksploatacija resursa, zagađenje i klimatske promjene.

Međutim, ovaj put se išlo znatno dalje u identifikaciji uzroka gubitka biodiverziteta, te su ciljevima posebno adresirane indirektno prijetnje biodiverzitetu (kao što su, na primjer, štetne poticajne mjere i drugi društveni uzroci i pokretači gubitka biodiverziteta).

I pored uspjeha Programa rada za zaštićena područja, koji je odavno aktivan pri Konvenciji, jasno je da je, danas više nego ikad, potrebna veća površina i veća efikasnost zaštićenih područja u svijetu. Stoga je direktnoj zaštiti biodiverziteta posvećena posebna pažnja kroz nove ciljeve, a novinu čini zaštita morskih i okeanskih ekosistema.

U skladu sa rezultatima posebne radne grupe Konvencije, uspostavljeni su i specifični ciljevi Strateškog plana zaštitu i očuvanje tradicionalnih znanja i praksi u upravljanju biodiverzitetom. Tokom pripreme Plana, postalo je jasno da njegova realizacija u narednih deset godina mora biti globalna i, u najboljoj mogućoj mjeri, provedena u svim zemljama svijeta. Osnovni preduslov za to je prenos naučnih znanja i tehnologija između razvijenih i nerazvijenih zemalja svijeta, čime se nastoji obezbijediti jednaka mogućnost svim zemljama da uspostave bolji sistem upravljanja vlastitim biodiverzitetom.

Pravci i ciljevi Strateškog plana Konvencije o biodiverzitetu 2011–2020

Dvadeset ciljeva novog Strateškog plana su organizovani u pet strateških pravaca (A, B, C, D, E):

A: Uticati na skrivene uzroke gubitka biodiverziteta kroz pozicioniranje biodiverziteta u vladi i društvu. Ovaj globalni strateški pravac će biti uspostavljen kroz donošenje i dostizanje nacionalnih ciljeva sa sljedećim prioritetima:

1. značaj i vrijednosti biodiverziteta,
2. uključivanje vrijednosti biodiverziteta u nacionalni proračun
3. eliminacija štetnih poticajnih mjera
4. nacionalni planovi održive upotrebe biodiverziteta

B: Smanjiti direktne pritiske na biodiverzitet i promovisati njegovu održivu upotrebu. Ovaj globalni strateški pravac će biti uspostavljen kroz donošenje i dostizanje nacionalnih ciljeva sa sljedećim prioritetima:

5. gubitak prirodnih staništa najmanje prepolovljen
6. održivo ribarstvo
7. održiva poljoprivreda, akvakultura i šumarstvo
8. zagađenje smanjeno do nivoa obezbjeđenja funkcija ekosistema
9. invazivne vrste i načini njihovog širenja pod kontrolom
10. višestruki antropogeni pritisci na ugrožene ekosisteme minimizirani

C: Poboljšati status biodiverziteta kroz očuvanje ekosistema, vrsta i genetičkog biodiverziteta. Ovaj globalni strateški pravac će biti uspostavljen kroz donošenje i dostizanje nacionalnih ciljeva sa sljedećim prioritetima:

11. vodena i kopnena zaštićena područja
12. zaustavljen gubitak vrsta
13. strategije za gubitak genetičkog diverziteta

D: Jačati opšte koristi od biodiverziteta i ekosistemskih servisa. Ovaj globalni strateški pravac će biti uspostavljen kroz donošenje i dostizanje nacionalnih ciljeva sa sljedećim prioritetima:

14. ekosistemi koji proizvode esencijalne koristi restaurirani
15. otpornost ekosistema pojačana kroz restauraciju 15% degradiranih
16. ABS protokol na snazi

E: Implementaciju Konvencije ojačati kroz integralno planiranje, upravljanje znanjima i gradnju kapaciteta. Ovaj globalni strateški pravac će biti uspostavljen kroz donošenje i dostizanje nacionalnih ciljeva sa sljedećim prioritetima:

17. nacionalne strategije na snazi
18. tradicionalna znanja i prakse očuvani i integrisani u razvoj društva
19. naučna znanja i tehnologije ojačane i podijeljene među zemljama
20. finansijska sredstva značajno povećana.

Vremenski okvir za dostizanje ciljeva nije jednak. Neki od ciljeva su preduslov za dostizanje drugih, te je njihova realizacija planirana na sljedeći način:

Ciljevi koje, na nacionalnom i globalnom nivou, treba dostići do 2015. godine su:

- **Cilj 10:** Antropogeni pritisci na koralna ostrva i druge osjetljive ekosisteme koji su pod uticajem klimatskih promjena i zakiseljavanja okeana su minimizirani, da bi se održao njihov integritet i funkcionisanje;
- **Cilj 16:** Nagoja protokol za ABS je na snazi i operativan, u konzistenciji sa nacionalnom legislativom;
- **Cilj 17:** Svaka zemlja je razvila, usvojila kao legalni dokument te počela primjenjivati revidiran i efikasan NBSAP.

Ciljevi koje, na nacionalnom i globalnom nivou, treba dostići do 2020. godine su:

- **Cilj 1:** ljudi su upoznati sa vrijednostima biodiverziteta, načinima njegovog očuvanja i održive upotrebe;
- **Cilj 2:** vrijednosti biodiverziteta su integrisane u nacionalne i lokalne razvojne strategije, te u državne proračune, gdje je odgovarajuće, kao i u sistem izvještavanja;
- **Cilj 3:** poticaji i subvencije koji su štetni za biodiverzitet su eliminisani u cilju minimiziranja ili izbjegavanja negativnih uticaja, a pozitivni poticaji za konzervaciju i održivu upotrebu biodiverziteta su razvijeni i primjenjivani u skladu sa Konvencijom i drugim relevantnim internacionalnim obavezama;
- **Cilj 4:** vlade, poslovni sektori i drugi zainteresovani na svim nivoima su poduzeli korake za dostizanje ili su implementirali planove za održivu proizvodnju i potrošnju, a efekte upotrebe prirodnih resursa su čuvali u okviru ekološki sigurnih granica;
- **Cilj 5:** stepen gubitka svih prirodnih staništa, uključujući šume, barem je prepolovljen, i gdje je moguće, sveden skoro do nule, a degradacija i fragmentacija su značajno reducirane
- **Cilj 6:** ribe, vodeni beskičmenjaci i akvatične biljke su pod legalnim održivim upravljanjem i korištenjem, primjenom ekosistemski baziranog pristupa, tako da je izbjegnuto prekomjerno izlovljavanje, postavljeni su planovi oporavka mjere za sve konzumne vrste, ribarstvo nema značajne štetne efekte na ugrožene vrste i osjetljive ekosisteme, a uticaji ribarstva na populacije, vrste i ekosisteme su u okviru sigurnih ekoloških granica;
- **Cilj 7:** područja pod poljoprivredom, akvakulturom i šumarstvom su pod održivim upravljanjem, što osigurava očuvanje biodiverziteta;

- **Cilj 8:** zagađenje, prije svega od nutrijenata je svedeno na stepen koji nije štetan za funkcionisanje ekosistema i biodiverzitet;
- **Cilj 9:** invazivne strane vrste (IAS) i njihovi putevi širenja su identificirani i prioritizirani, prioritetne vrste su kontrolisane ili istrijebljene, te su postavljeni planovi upravljanja za prevenciju njihovog širenja kroz introdukciju i uspostavu,
- **Cilj 11:** najmanje 17% terestričnih područja i područja kopnenih voda, te 10% obalnih i morskih područja, naročito područja od posebnog značaja za biodiverzitet i ekosistemske servise, očuvani su kroz efektivan, ravnomjeran, ekološki reprezentativan i dobro povezan sistem zaštićenih područja i druge efektivne konzervacijske mjere i integrisana u šire pejzaže i morska područja;
- **Cilj 12:** nestanak poznatih ugroženih vrsta je spriječen, a konzervacijski status, naročito vrsta u opadanju, poboljšan je i održan;
- **Cilj 13:** genetički diverzitet kultiviranih biljaka te uzgajanih i domestificiranih životinja, kao i njihovih divljih srodnika, zajedno sa socio-ekonomskim i kulturnim vrijednostima koje imaju, a razvijene su i implementirane strategije za minimiziranje genetičke erozije i za očuvanje genetičkog diverziteta.
- **Cilj 14:** ekosistemi koji obezbjeđuju esencijalne servise, uključujući servise povezane sa vodom, koji obezbjeđuju zdravlje, ljudski život i dobra su restaurirani i očuvani, a u obzir su uzete potrebe žena, lokalnih zajednica, te siromašnih i osjetljivih;
- **Cilj 15:** otpornost ekosistema i doprinos biodiverziteta zalihama ugljika su povećani kroz konzervaciju i restauraciju, u što je uključena restauracija najmanje 15% degradiranih ekosistema, čime se doprinosi ublažavanju klimatskih promjena i adaptiranju na njih, kao i borbi protiv dezertifikacije.
- **Cilj 18:** tradicionalna znanja, inovacije i prakse autohtonih naroda, relevantne za očuvanje i održivu upotrebu biodiverziteta i uobičajenu upotrebu bioloških resursa su poštovana, postala su predmet nacionalnih legislativa i relevantnih internacionalnih obaveza, te su potpuno integrisana i reflektirana u implementaciji Konvencije sa punim i efektivnim učešćem autohtonih naroda na svim relevantnim nivoima;
- **Cilj 19:** znanja, naučne osnove i tehnologije vezane za biodiverzitet, njegove vrijednosti, funkcionisanje, status i trendove, kao i posljedice njegovog gubitka su poboljšani, široko prenošeni i primjenjivani;
- **Cilj 20:** mobilizacija finansijskih resursa za efektivnu implementaciju

Strateškog plana 2011–2020 iz svih izvora, u skladu sa konsolidiranim i usvojenim procesom u Strategiji za mobilizaciju sredstava, mora biti značajno povećana u odnosu na sadašnji nivo. Ovaj cilj će biti predmet promjena u zavisnosti od procjene potreba resursa koje će biti izvještene od strane zemalja.

Strateški plan uključuje reference za Strategiju za mobilizaciju sredstava sa konkretnim inicijativama, ciljevima i indikatorima koji će biti razvijeni i procesima za razvoj inovativnih mehanizama. Strateški plan je dao i mapu puta za dostizanje efektivne implemenatcije čl. 20 Konvencije u cilju obezbjeđivanja vremenski adekvatnih novih dodatnih finansijskih resursa, koji će podržati Strateški plan.

Protokol o pristupu genetičkim resursima i poštenoj podjeli dobiti od njihovog korištenja (ABS protokol, Nagoya protokol)

Nakon 10 godina pripreme, devet održanih sastanaka Radne grupe za Protokol o pristupu genetičkim resursima i fer podjeli dobiti od njihovog korištenja, te 15 dana intenzivnih pregovora, Nagoya protokol za ABS je usvojen.

Samo u vremenu između COP 9 i COP 10 Radna grupa se sastala četiri puta, što pokazuje intenzivna nastojanja za uspostavu internacionalnog režima u pristupu genetičkim resursima i poštenoj podjeli dobiti od njihovog korištenja.

Konvencija o biodiverzitetu priznaje suverena prava država na njihove prirodne resurse u područjima njihove jurisdikcije. Na osnovu toga, zemlje Konvencije su ovlaštene da same utvrde pravila pristupa genetičkim resursima u granicama njihove jurisdikcije.

ABS protokolom se nastoji stvoriti obaveza zemljama Konvencije da dijele dobit koja prozilaži iz upotrebe genetičkih resursa. S obzirom da je to ujedno i treći cilj Konvencije, podjela dobiti će praktično, nakon stupanja Protokola na snagu, predstavljati obavezu za sve zemlje Konvencije.

Genetički resursi iz biljaka, životinja ili mikroorganizama mogu biti korišteni za različite svrhe (npr. bazična istraživanja, komercijalnu proizvodnju itd.). Korisnici genetičkih resursa su npr. istraživački instituti, univerziteti, privatne kompanije u farmaceutskoj, kozmetičkoj, poljoprivrednoj, hortikulturnoj, biotehnoškoj i drugim industrijama itd.

Dobit koja proizilazi iz korištenja genetičkih resursa je raznovrsna. To je prije svega, materijalna dobit, ali dobit također predstavljaju i rezultati

istraživanja, te razvoj na osnovu korištenja genetičkog resursa, učešće u biotehnološkim aktivnostima itd.

Posebno teška pitanja, koja su pratila donošenje i usvajanje ovog Protokola su:

- Definisane korištenje genetičkih resursa i derivata,
- Vremenski početak primjene Protokola,
- Pristup genetičkim resursima u hitnim slučajevima,
- Pristup tradicionalnim znanjima,
- Postizanje saglasnosti, uključujući potrebu za check-pointima, principom transparentnosti u pristupu genetičkim resursima i internacionalnim certifikatom za saglasnost za korištenje resursa.

Sve do samog kraja Konferencije, trajala je neizvjesnost o tome da li će sporazum o usvajanju Protokola biti postignut ili ne. Nije bilo lako donijeti historijsku odluku kojom treba da budu prevaziđeni osnovni uzroci historijski suprotstavljenih stavova između razvijenih i nerazvijenih zemalja.

Posljednjeg dana COP-a, Japan je, u ulozi predsjedavajućeg Konferencijom, ponudio predsjedničku verziju Protokola i ostvario razgovore sa predstavnicima pojedinih regiona, u cilju dobijanja političke podrške. Ponuđena verzija teksta sadrži kompromisna trenutna rješenja, koja obezbjeđuju dalji nastavak rada na operacionaliziranju Protokola.

Iako ni izdaleka nije jasno kako će Nagoya protokol ući u praksu i postati međunarodni mehanizam sa velikim potencijalom u smanjenju siromaštva i uspostavi balansa između razvijenog i nerazvijenog dijela svijeta, već danas se smatra da je COP 10 ostvario svoju historijsku ulogu samim njegovim donošenjem.

Strategija za mobilizaciju sredstava

Treći dio paketa najznačajnijih odluka COP 10 se odnosi na mobilizaciju sredstava neophodnih za implementaciju Strateškog plana. Zemlje u razvoju su dodale Strategiju paketu obaveznih odluka, po osnovu njihovih dugotrajnih nastojanja za zadovoljavajućim finansiranjem implementacije Konvencije na nacionalnom nivou.

Kao posljedica takvog pristupa, zemlje u razvoju su se fokusirale na razvoj ciljeva i indikatora za procjenu finansijskih tokova, dok su razvijene zemlje kao prioritet postavljale inovativni finansijski mehanizam, u nastojanju da teret bar djelomično pada na privatni sektor. Jedan od

ponuđenih koncepata je bio Green Development Mechanism, koji predstavlja tržišno orijentisanu šemu certificiranja “na područjima u skladu sa CBD”. Međutim, ovaj mehanizam ima mnogo sličnosti sa Mehanizmima čistog razvoja, razvijenim pod Konvencijom o klimatskim promjenama. Nerazvijene zemlje su odbile uspostavu takvog mehanizma, zbog bojazni o neravnomjernoj raspodjeli sredstava. Pojedine zemlje su također izrazile svoju bojazan da ovakvi mehanizmi mogu dovesti ne samo do šteta u prirodi nego i do nasilja nad ljudskim pravima. Stoga Inovativni finansijski mehanizam nije usvojen.

S druge strane, COP 10 je usvojio Strategiju za mobilizaciju sredstava, čiji će ciljevi biti razrađivani u vremenu do naredne Konferencije zemalja Konvencije (COP).

DRUGE ODLUKE COP 10

Pored ovog paketa najznačajnijih strateških odluka, CBD COP 10 je usvojio uputstva za pripremu Petog nacionalnog izvještaja, koji zemlje Konvencije trebaju završiti do 31. marta 2014. godine. Izvještaji trebaju biti fokusirani na implementaciju Konvencije u pojedinim zemljama.

Jedna od odluka COP-a poziva Generalnu skupštinu Ujedinjenih nacija da period 2011–2020 proglasi Dekadom biodiverziteta.

COP 10 takođe poziva sve zemlje Konvencije i sve organizacije da objave postojeće informacije o sintetičkoj biologiji i geoinžinjeringu, što se pojavljuje kao nova tema kojoj se pridaje velika pažnja.

Jedno od velikih dostignuća Konferencije je prijedlog plana zajedničkih aktivnosti sa ostalim Rio konvencijama. Nedostatak sinergije u radu ovih konvencija predstavlja veliku smetnju za napredak u brizi o okolišu. Inicijativa za zajedničko djelovanje polazi od Konvencije o biodiverzitetu prema relevantnim tijelima Konvencije o klimatskim promjenama i Konvencije o dezertifikaciji.

ZADACI BOSNE I HERCEGOVINE NA OČUVANJU I ODRŽIVOJ UPOTREBI BIODIVERZITETA

Konferencija zemalja UN Konvencije o biodiverzitetu je postigla uspjehe koji se već danas mogu smatrati historijskim. Međutim, na Konferenciji je jasno istaknuto da efikasnost donesenih dokumenata zavisi direktno

i najviše od implementacije Konvencije na državnom nivou. Odluke Konferencije su postavljene kao globalni okvir koji treba ostvariti da bi biodiverzitet planete bio očuvan i funkcionalan za potrebe ljudskog društva. Svaka od zemalja potpisnica je odgovorna za vlastiti biodiverzitet i vlastiti doprinos očuvanju globalnog biodiverziteta. Pojedine karike donesenog globalnog okvira moraju ostati povezane. Zajednička, planetarna briga o biodiverzitetu je jedini način održanja života kakav poznajemo.

Implementirajući svoje obaveze prema Konvenciji o biodiverzitetu, Bosna i Hercegovina je do sada pripremila sva četiri periodična tražena izvještaja. Najznačajniji za našu zemlju je Prvi izvještaj Bosne i Hercegovine za Konvenciju o biodiverzitetu, javno dostupan na <http://www.fmoit.gov.ba/ba/page/63/bh-chm>.

Prvi izvještaj predstavlja jedini potpuni i stručni pregled biodiverziteta od skorog postanka države Bosne i Hercegovine. Pregled je pripremljen zajedničkim radom velikog broja stručnjaka iz cijele Bosne i Hercegovine, te pored ostalih, ima visoku naučnu vrijednost. Ovom publikacijom, pod nazivom Bosna i Hercegovina – Zemlja raznolikosti, od vremena njenog pojavljivanja do danas, redovno se služe brojni korisnici u pripremi projekata, u proširivanju znanja i prezentiranju biodiverziteta naše zemlje.

Međutim, osnovna svrha Pregleda bila je identifikacija potreba BiH u očuvanju i održivoj upotrebi prirode. Tako je, na osnovu ovog izvještaja, pripremljena Strategija za zaštitu biološke i pejzažne raznolikosti Bosne i Hercegovine 2008–2015 (javno dostupna na istoj web stranici).

Strategija je usvojena kao državni strateški dokument na Vijeću ministara Bosne i Hercegovine u ljeto 2011. godine, iz čega proističe obaveza njene implementacije.

Neophodno je istaći da je i samo usvajanje dokumenta Strategije prošlo kroz težak i dug vremenski period. Značajnija od toga je, svakako, činjenica da nikada nisu pokrenute sistemske aktivnosti za implementaciju strateških aktivnosti za očuvanje i održivu upotrebu prirode Bosne i Hercegovine.

Nakon 2010. godine, sve zemlje svijeta su počele prilagođavati vlastite strategije za očuvanje prirode novom Strateškom planu Konvencije i Ciljevima, koji su identifikovani i dogovoreni kroz teške međunarodne pregovore.

S te strane, Bosna i Hercegovina ima istu dužnost – da postojeću Strategiju (koja nije implementirana) prilagodi ciljevima kojima streme i ostale zemlje svijeta.

U identifikaciji novih ciljeva za BiH, mora se početi od realnog stanja, i to kako prirode tako i društva. Osnovna aktivnost koju treba provesti je povezivanje i uspostavljanje zajedničkih ciljeva sa privrednim granama koje imaju najvećeg uticaja na stanje prirode (šumarstvo, poljoprivreda, energetika, saobraćaj i komunikacije, ali isto tako i svi ostali sektori društva).

S obzirom na administrativnu složenost naše zemlje, moguća polazna tačka za uspostavu održive upotrebe biodiverziteta BiH bi bila ministarska konferencija na nivou BiH, sa zadatkom pregovaranja i identifikacije održivih ciljeva za prirodu BiH do 2020. godine (uz obavezu implementacije nakon usvojenja na relevantnim nivoima vlasti).

Drugačiji načini početka ozbiljnog rada na očuvanju i održivoj upotrebi prirode BiH, kao što pokazuje sadašnja Strategija, nisu odgovarajući za naše složeno društvo sa ekonomijom u tranziciji.

Literatura

- Johns, D. 2009. The International Year of Biodiversity – From Talk to Action. *Conservation Biology* 24 (1): 338-340.
- Marton-Lefèvre, J. 2010. Biodiversity is our life. *Science* 313: 1179.
- Millennium Ecosystem Assessment. Millennium Ecosystem Assessment Synthesis Reports. 2006.
- Redžić S., Barudanović S., Radević S. (ed.). 2008. Bosna i Hercegovina – Zemlja raznolikosti, Pregled i stanje biološke i pejzažne raznolikosti Bosne i Hercegovine, Prvi izvještaj BiH za CBD, Bemust, Sarajevo.
- Secretariat of the Convention on Biological Diversity (2010): Global Biodiversity Outlook 3. Montréal.
- UNEP/CBD/COP/10/27 – Report of the Tenth meeting of the Conference of the parties to the Convention on biological diversity; (www.cbd.int; pristup ostvaren 20. 11. 2011).
- <https://www.cbd.int/2010-target/>.
- <http://www.fmoit.gov.ba/ba/page/63/bh-chm>.

Rukopis primljen/Manuscript received: 25. 7. 2012.
Rukopis prihvaćen/Manuscript accepted: 30. 8. 2012.

